

Zamonaviy dunyoda korrupsiyaga qarshi kurash: davlat, jamiyat va shaxs mas'uliyati

Nilufar Xalimova Farxod qizi-Korrupsiyaga qarshi kurashish Komplaens bosh mutaxassisi
nilufarkh@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi zamonaviy dunyoda korrupsiya global muammo sifatida ko'rib chiqiladi va unga qarshi kurashda davlat institutlari, fuqarolik jamiyati hamda har bir shaxsning mas'uliyati tahlil etiladi. Korrupsiyaning iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy oqibatlarini, xalqaro va milliy tajribalar, O'zbekistondagi islohotlar asosida muvaffaqiyat qilinadi. Tezisdagi korrupsiyaga qarshi kurashning samaradorligini oshirish uchun kompleks yondashuv – huquqiy, tarbiyaviy va jamoatchilik nazorati zarurligi ta'kidlanadi. O'zbekiston misolida davlat siyosati, Agentlik faoliyati va shaxsiy mas'uliyatning ahamiyati ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: korrupsiya, poraxo'rlik, davlat siyosati, fuqarolik jamiyati, shaxs mas'uliyati, xalqaro konvensiyalar, O'zbekiston, korrupsiyaga qarshi kurash agentligi, halollik, jamoatchilik nazorati.

Abstract: This thesis considers corruption as a global problem in the modern world and analyzes the responsibility of state institutions, civil society and each individual in the fight against it. The economic, social and political consequences of corruption are discussed based on international and national experiences, and reforms in Uzbekistan. The thesis emphasizes the need for a comprehensive approach - legal, educational and public control - to increase the effectiveness of the fight against corruption. The example of Uzbekistan shows the importance of state policy, the activities of the Agency and personal responsibility.

Keywords: corruption, bribery, state policy, civil society, personal responsibility, international conventions, Uzbekistan, anti-corruption agency, honesty, public control.

Аннотация: В данной работе коррупция рассматривается как глобальная проблема современного мира и анализируется ответственность государственных институтов, гражданского общества и каждого человека в борьбе с ней. Экономические, социальные и политические последствия коррупции обсуждаются на основе международного и национального опыта, а также реформ в Узбекистане. В работе подчеркивается необходимость комплексного подхода –

правового, образовательного и общественного контроля – для повышения эффективности борьбы с коррупцией. Пример Узбекистана демонстрирует важность государственной политики, деятельности Агентства и личной ответственности.

Ключевые слова: коррупция, взяточничество, государственная политика, гражданское общество, личная ответственность, международные конвенции, Узбекистан, антикоррупционное агентство, честность, общественный контроль.

Kirish Korruptsiya zamonaviy dunyoning eng jiddiy muammolaridan biri bo'lib, u davlat boshqaruvi samaradorligini pasaytiradi, iqtisodiy rivojlanishga to'sqinlik qiladi va jamiyatda ishonchsizlikni keltirib chiqaradi [1]. Transparency International tashkilotining Korruptsiyani qabul qilish indeksi (CPI) ma'lumotlariga ko'ra, 2024 yilda O'zbekiston 180 davlat orasida 121-o'rinni egallagan va 32 ball to'plagan, bu korruptsiya darajasi hali yuqori ekanligini ko'rsatadi [2]. Korruptsiya nafaqat rivojlanayotgan, balki rivojlangan davlatlarda ham mavjud bo'lib, global miqyosda milliardlab dollar zarar keltiradi.

Ushbu muammoni hal etish uchun faqat davlat choralari yetarli emas – jamiyat va har bir shaxsning faol ishtiroki talab etiladi. O'zbekistonda so'nggi yillarda korruptsiyaga qarshi kurash bo'yicha muhim islohotlar amalga oshirilmoqda: 2017 yilda qabul qilingan “Korruptsiyaga qarshi kurashish to'g'risida”gi Qonun [3], Korruptsiyaga qarshi kurash Agentligining tashkil etilishi [4] va “O'zbekiston – 2030” strategiyasidagi maxsus maqsadlar [5] shular jumlasidandir. Tezida mazkur masalalar davlat, jamiyat va shaxs mas'uliyati nuqtai nazaridan yoritiladi.

Asosiy qism

Korruptsiya – mansabdor shaxslarning o'z vakolatlaridan shaxsiy manfaat uchun noqonuniy foydalanishi bo'lib, poraxo'rlik, mansab soxtakorligi, noqonuniy boylik orttirish kabi shakllarda namoyon bo'ladi [6]. Zamonaviy dunyoda korruptsiya iqtisodiy o'sishni 2-3% ga pasaytirishi, investitsiyalarni kamaytirishi va kambag'allikni kuchaytirishi mumkin [1].

Davlat mas'uliyati. Davlat korruptsiyaga qarshi kurashning asosiy sub'ekti hisoblanadi. Xalqaro miqyosda BMTning 2003 yildagi Korruptsiyaga qarshi Konvensiyasi (O'zbekiston 2008 yilda ratifikatsiya qilgan) [7] va OECD Istanbul Harakat rejasi (2010) asosiy hujjatlardir [8]. O'zbekistonda davlat siyosati quyidagi yo'nalishlarda rivojlanmoqda:

- Huquqiy baza mustahkamlanishi: “Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida”gi Qonun (O‘RQ-419-son, 03.01.2017) [3], Prezidentning 2020 yilgi PF-6013-son Farmoni bilan Agentlik tashkil etilishi [4].

- “O‘zbekiston – 2030” strategiyasining 89-maqsadi korrupsiyaga qarshi kurashni 2030 yilgacha yanada samarali qilishni belgilaydi [5].

- Ochiqlik va hisobotdorlikni ta'minlash: elektron davlat xizmatlari, jamoatchilik nazorati mexanizmlari [9].

Davlatning mas’uliyati – qonun ustuvorligini ta'minlash, mansabdorlarning faoliyatini shaffof qilish va jinoyatlarni tezkor tergov qilishdadir.

Jamiyat mas’uliyati. Fuqarolik jamiyati korrupsiyaga qarshi immunitet shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Jamoatchilik nazorati, NNTlar, ommaviy axborot vositalari va yoshlar tashkilotlari faol ishtiroki zarur [10]. O'zbekistonda hududiy kengashlar, Ombudsman instituti va yoshlar harakatlari orqali jamiyat faollashmoqda [11]. Korrupsiyaga qarshi madaniyatni tarbiyalash – ta'lim muassasalarida “halollik vaksinasi” singdirish orqali amalga oshirilmoqda [12]. Jamiyatning mas’uliyati – korrupsiyani qoralash, shaffoflikni talab qilish va huquqiy savodxonlikni oshirishdadir.

Shaxs mas’uliyati. Har bir inson korrupsiyaga qarshi kurashda ishtirok etishi mumkin: pora bermaslik, pora talab qilinsa xabar berish, halol mehnat qilish [6]. Shaxsiy mas’uliyat – axloqiy qadriyatlar asosida shakllanadi. Qadimgi donishmandlar (masalan, Abu Nasr Forobiy) korrupsiyani jamiyat uchun xavf deb hisoblagan [13]. Bugungi kunda shaxs halollikni tanlashi – jamiyatdagi o'zgarishlarning boshlanishi hisoblanadi.

Muhokama Korrupsiyaga qarshi kurashda davlatning qat’iy choralari (qonunlar, agentlik) muhim, ammo ularsiz jamiyat va shaxs faolligi yetarli emas. O'zbekistonda islohotlar natijasida reyting yaxshilangan bo'lsa-da (so'nggi yillarda pog'onalar ko'tarilgan) [2], hali tizimli sabablar (qarindosh-urug'chilik, shaffoflik yetishmasligi) saqlanib qolmoqda [14]. Xalqaro tajriba (Singapur, Daniya) shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyat – qonun ustuvorligi, ochiqlik va madaniy o'zgarishlar birgalikdadir [15]. O'zbekistonda davlat, jamiyat va shaxs mas’uliyatini muvozanatlash – asosiy muammo hisoblanadi.

Xulosa va takliflar Korrupsiyaga qarshi kurash – davlat, jamiyat va shaxsning birgalikdagi mas’uliyati. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar ijobiy natija bermoqda, ammo samaradorlikni oshirish uchun:

- Ta'lim va ommaviy axborot vositalarida halollik madaniyatini kuchaytirish;
- Elektron nazorat va ochiqlik mexanizmlarini kengaytirish;

- Shaxsiy mas’uliyatni oshirish uchun huquqiy savodxonlikni oshirish;
 - Xalqaro hamkorlikni chuqurlashtirish taklif etiladi.
- Faqat birdamlik orqali korrupsiyani bartaraf etish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1] BMT Korrupsiyaga qarshi Konvensiyasi (2003).
- [2] Transparency International. Corruption Perceptions Index 2024. Uzbekistan – 32 ball, 121-o‘rin.
- [3] O‘zbekiston Respublikasining “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonuni (O‘RQ-419-son, 03.01.2017).
- [4] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6013-son Farmoni (29.06.2020).
- [5] “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi (89-maqсад).
- [6] Isroilov B.I., Gadoyev E.F. Korrupsiya tushunchasi va unga qarshi kurashishga oid atamalar izohli lug‘ati. – Toshkent, 2019.
- [7] O‘zbekiston Respublikasining BMT Korrupsiyaga qarshi Konvensiyasini ratifikatsiya qilish to‘g‘risidagi Qonuni (2008).
- [8] OECD Istanbul Harakat rejasi (2010).
- [9] O‘zbekiston Respublikasi Ombudsman. Korrupsiyaga qarshi kurash sohasida davlat siyosatini takomillashtirish masalalari.
- [10] Misirov A.Z. Korrupsiyaga qarshi kurashish – jamiyat taraqqiyotining asosi sifatida.
- [11] O‘zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish Agentligi ma’lumotlari.
- [12] Yangi O‘zbekistonda oliy ta’lim muassasalarida “halollik vaksinasi” mavzusi (2024).
- [13] Forobiy Abu Nasr. Fozil odamlar shahri (korrupsiya haqida).